OFICIALITATEA ŞI DISPONIBILITATEA ÎN PROCESUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Cătălina OGANESEAN

CZU: 343.10(478) catalina.oganesean@gmail.com

The purpose of the thesis is the multilateral and complex study of the theory, practice and legal regulations of officialdom and availability in the criminal proceedings of the Republic of Moldova and Romania. The theoretical importance of the thesis materializes through the complex research of officiality and availability in the criminal process, defining the conceptual bases in the subject, including extensive theoretical and practical materials to monitor the evolution of criminal law, theory and practice in the field of officiality and availability, drawing new perspectives on the theoretical-methodological framework in the researched field.

Principiile oficialităţii şi disponibilităţii reprezintă elementele-cheie ale sistemului activităţii judiciare penale, care se află în interconexiune şi interdependentă cu instituţiile apărării, urmăririi şi soluţionării cauzei penale.

Oficialitatea, în special, exprimă caracterul şi importanţa activităţii procesual penale, esenţa căruia constă în aceea că apărarea societăţii şi indivizilor de infracţiuni este o sarcină obligatorie a organelor competente şi nu poate fi privită ca o chestiune privată a cetăţenilor. Din dispoziţia art. 28 CPP, constatăm că desfăşurarea procesului penal trebuie să fie asigurată pe tot parcursul acestuia, prin intervenţia activă a ofiţerului de urmărire penală, procurorului şi a instanţei de judecată, în condiţiile legii. Conform principiului oficialităţii, instanţa de judecată efectuează din oficiu acţiunile procesuale în limitele competenţei sale, în afară de cazurile când prin lege se dispune efectuarea acestora la cererea părţilor. Spre deosebire de organele de urmărire penală, competenţa instanţei de a îndeplini din proprie iniţiativă anumite acţiuni este limitată în mod principal de faptul că judecătorul acţionează în cadrul unui proces contradictorial şi are obligaţia să-şi păstreze calitatea de observator obiectiv şi imparţial faţă de părţi.

Acest principiu reflectă conceptul de obligaţie pozitivă a statului în materie de drepturile omului. În temeiul art. 1 al CoEDO, fiecare stat este obligat să asigure oricărei persoane aflate sub jurisdicţia sa drepturile şi libertăţile garantate de Convenţie.

Aşa se face că la poziţionarea pe funcţiile procesuale exercitate pe parcursul procesului penal, constatăm că funcţia de urmărire penală şi funcţia de dispoziţie asupra drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale persoanei se exercită în cadrul fazei de urmărire penală, în vreme ce funcţia de verificare a legalităţii trimiterii ori netrimiterii în judecată se realizează în cadrul fazei procesuale a judecăţii [1,p.15]. Trebuie să menţionăm că în contextul începerii urmăririi penale, principiul disponibilităţii intră în concurs cu cel al oficialităţii. Aceasta însă poate avea loc la nivel de politică penală

sau, după cum se menţionează în doctrină – la determinarea subiectului care are competenţa de a declanşa urmărirea penală.

Procesul penal se conturează prin aducerea înaintea justiţiei a raportului juridic penal, de aici decurgând o serie de drepturi şi obligaţii pentru subiecţii acestui raport. Se valorifică astfel, în numele statului şi al societăţii, dreptul de pedepsire (*jus puniendi*), al acestuia [3, p.830]. Cu toate acestea, la originile acuzării penale a stat principiul disponibilităţii. Pe parcurs, statul s-a implicat în această activitate pentru a asigura, prin intermediul organelor sale, o reacţie promptă împotriva fenomenului infracţional. Din momentul în care infracţiunea capătă statut de pericol social, principiul oficialităţii îşi lărgeşte sfera sa de aplicabilitate. Un rol deosebit de important în procesul de valorificare al dreptului statului şi, desigur, al societăţii, pe acest segment, îl are procuratura. Revenind la esenţa funcţiei învinuirii exercitate de procuror şi de organul de urmărire penală, constatăm că noţiunea de „acuzaţie în materie penală” este de natură autonomă, semnificând notificarea oficială, emisă de o autoritate competentă, prin care se impută unei persoane săvârşirea unei infracţiuni, ceea ce atrage repercusiuni importante asupra persoanei respective. Într-o jurisprudenţă constantă [4, parag.68-71], CtEDO a stabilit trei criterii alternative pentru a aprecia dacă o ramură a dreptului intern intră în noţiunea de „materie penală” în sens european: calificarea faptei ca infracţiune în dreptul intern, natura faptei incriminate, natura şi gradul de severitate a sancţiunii ce pot fi aplicate persoanei acuzate [5, p.238]. Potrivit CoEDO, învinuirea reprezintă un act oficial, emis de autorităţile competente ale statului, prin care o persoană este învinuită de săvârşirea unei infracţiuni, expres prevăzută în legislaţia penală a statului. Spre deosebire de structura clasică a acţiunii, formată sub influenţa disponibilităţii, învinuirea reprezintă „produsul” oficialităţii.

Partea vătămată în procesul penal are anumite interese proprii, pe care, de fapt, le poate realiza, inclusiv prin susţinerea învinuirii private. Participarea acuzatorului nu numai că nu trebuie să excludă partea vătămată din proces, dar nu trebuie să îngrădească şi drepturile ei. Procurorul şi partea vătămată urmează să-şi coordoneze poziţiile asupra tuturor chestiunilor substanţiale, pentru ca, prin acţiunile comune posibile să nu lezeze, întâmplător, interesele părţii acuzării.

Principiul oicialităţii acţionează în latura penală a cauzei. În latura civilă a procesului penal se manifestă însă principiul disponibilităţii, acţiunea civilă urmând a se declanşa şi exercita doar ca urmare a voinţei persoanei vătămate sau a succesorilor acesteia.

Disponibilitatea trebuie să se reflecte în obligarea organelor de stat de a-şi coordona propria poziţie cu poziţia persoanei particulare (în cazul vizat, al victimei) şi de a nu adopta hotărâri care lezează drepturile persoanelor particulare. Deşi reglementarea procedurii în cauzele de învinuire privată este dominată de spiritul disponibilităţii, formalizarea excesivă a unor prevederi de rând cu neclaritatea, previzibilitatea insuficientă pot determina multiple dificultăţi. Principiul disponibilităţii în procesul penal poate exista nu pe statut de excepţie, dar ca un principiu independent în raport cu cel al oficialităţii, fiind aplicabil în funcţie de faptă, făptuitor şi victimă. Or, de câte ori sunt posibile unele „cedări” din partea statului în favoarea persoanei, acestea trebuie realizate, ele constituind o problemă de coraport între dreptul public şi cel privat.Totodată,

deşi procesul penal are un caracter oficial profund exprimat, aceasta nu înseamnă însă că sunt excluse prevederile disponibilităţii.

Deci, oficialitatea procesului penal semnifică regula că, din moment ce sunt probe că s-a săvârşit o infracţiune şi nu există niciun impediment legal, procesul penal având ca scop tragerea la răspundere penală a infractorului, trebuie începută urmărirea penală de către organul de urmărire penală şi procuror şi efectuate toate acţiunile prevăzute de lege, din proprie iniţiativă, fără a fi necesară stăruinţa sau cererea unei persoane fizice ori juridice.

Raportat la cele de mai sus, ne raliem poziţiei privind clasificarea cauzelor penale în cele două categorii: de acuzare publică (atunci când oficialitatea acţionează neştirbit), de acuzare privată (atunci când oficialitatea este înlăturată atât în privinţa declanşării procesului penal, cât şi în privinţa continuării sale).

Ca rezultat al cercetării ştiinţifice a subiectului oficialităţii şi disponibilităţii în procesul penal, venim, de asemenea, cu unele recomandări, inclusiv *de lege ferenda,* şi anume:

1. Completarea art. 6 al CPP al RM a punctului **1²)** în următoarea redacţie: „*Acuzarea în materie penală reprezintă notificarea emisă de autoritatea competentă în procesul penal, prin care se impută unei persoane fizice sau juridice săvârşirea unei infracţiuni”*.
2. Optăm, de asemenea, pentru introducerea unui nou articol în Codul de procedură penală al Republicii Moldova – **28¹** cu titlul „*Principiul disponibilităţii în procesul penal*” în următoarea redacţie: „*Realizarea funcţiei învinuirii de către partea vătămată, partea civilă şi reprezentanţii acestora se manifestă în faptul că aceste persoane, în procesul penal, susţin pe deplin sau în parte poziţia acuzatorului de stat. De voinţa părţii vătămate depinde începerea urmăririi penale şi direcţionarea de mai departe a cauzei penale în cauzele de acuzare private”*.

Referinţe:

1. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Bucureşti: Universul Juridic. 2015.
2. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediţia a 3-a. Bucureşti: Hamangiu. 2013.
3. ZAMFIR, V. Reglementarea punerii sub învinuire. Actualitate şi perspective. Ştiinţă şi codificare în România. Comunicări prezentate la Sesiunea ştiinţifică a Institutului de cercetări Juridice. Institutul de cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române. Bucureşti: Universul Juridic. 2013.
4. Hotărârea CtEDO în cauza *Ehgel ş.a. c. Olandei* din 8 iunie 1976, parag. 81; Hotărârea CtEDO în cauza *Adolf c. Austriei*, din 26 martie 1982, parag. 30; Hotărârea CtEDO în cauza *Campbell şi Fell c. Regatului Unit*, din 28 iunie 1984.
5. *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*. Coordonator Mihail UDROIU. Vol. 1. Bucureşti: C. H. BECK. 2015.

Recomandat
***Tatiana VÎZDOAGĂ**, dr., conf.univ.*